

تحلیل وضعیت کتب تربیت بدنی پایه دهم آموزش و پرورش

عقیل خلیفی

فارغ التحصیل کارشناسی ارشد مدیریت رسانه‌های ورزشی دانشگاه پیام نور کرج

khalifiaghil@gmail.com

چکیده

مقاله حاضر به روش توصیفی - کتابخانه ای است، که با توجه به نظرات اندیشمندان این عرصه به رشته تحریر در آمده است. هدف این مطالعه بررسی تاثیر تحلیل وضعیت کتب تربیت بدنی پایه دهم آموزش و پرورش انجام گرفته است. محتوای لازم برای نگارش این مطالعه از طریق جستجو در پایگاه‌های اطلاعاتی SID، scholar G، و موتور جستجوی گوگل بدست آمده است. نتایج بدست آمده نشان می‌دهد: کتاب، قدیمی ترین، دوست داشتنیترین و در عین حال ماندنیترین وسیله ارتباطی و مظهر اندیشه و خردورزی آدمی و از مهمترین ابزارهای اطلاع رسانی به شمار می‌رود. کتاب به عنوان یکی از رسانه‌های مهم انتقال علم و دانش بین افراد و تمدنهای مختلف بوده است. در حقیقت، تحلیل محتوا و ساختار کتب می تواند زمینه شناخت بیشتر آن را فراهم می‌آورد و نقاط قوت و ضعف احتمالی آنها را برای اصلاح و تغییر احتمالی، متناسب با اهداف تعیین شده و اصول علمی در اختیار مدیران و برنامه‌ریزان و مؤلفان قرار دهد.

واژگان کلیدی: کتب، تحلیل، تربیت بدنی

مقدمه

بدون شک نظام آموزش و پرورش در هر کشوری یکی از اساسی ترین و برجسته ترین نهادهای جامعه در جهت رشد و توسعه است. مهم ترین رسالت این نهاد تربیت متخصص مورد نیاز جامعه، ترویج و ابقای دانش، گسترش تحقیق و فراهم ساختن زمینه ی مساعد برای توسعه است. تحقق این امر بدون توجه به محتوای کتب و ارتباط تنگاتنگ آنها نسبت به رشد و بالا بردن توانایی های دانش آموزان و کشف استعدادهای نهفته درون این قشر جوان امکان پذیر نخواهد بود از این رو باید نویسندگان و نقادان و کارشناسان تربیت بدنی همگام با تحولات و تغییرات چشم گیری که در ابعاد مختلف جامعه ایجاد می‌شود دیدگاه‌های موثری برای تقویت محتوای کتب درسی به جامعه ارائه دهند. و در برنامه‌های توسعه ای خود تربیت بدنی و ورزش را به عنوان یک بخش مهم از برنامه های تعلیم و تربیت کشور مورد توجه خاص قرار دهند. اگرچه عمومیت یافتن و تنوع رشته های ورزشی در مدارس و در دانشگاه راه را برای تربیت معلم تربیت بدنی هموار نموده است [۱]. اما بررسی یافته های پژوهشی نشان می دهد که در طول چهار دهه اخیر رشته تربیت بدنی و علوم ورزشی در ابعاد مختلف تغییرات وسیع و جامعی یافته است چنانچه گسترش مبانی علمی آن باعث افزایش و توسعه گرایشها در زمینه‌های مختلف در سطوح مختلف تحصیلی گردیده است.

در رشته تربیت بدنی و علوم ورزشی در داخل و خارج کشور چندین مطالعه به بررسی تحلیل محتوای مجلات علمی پژوهشی، روزنامه های ورزشی، برنامه‌های تلویزیونی، نشر کتاب و تحلیل کتب مختلف پرداخته‌اند با این حال مطالعه در زمینه تحلیل محتوای کتب دانشگاهی تربیت بدنی و علوم ورزشی کمتر صورت گرفته است. بخصوص این که در زمینه تحلیل محتوای کتب درسی هنرستان های تربیت بدنی تا به حال مطالعاتی صورت نگرفته است. لذا، مطالعات دیگری لازم و ضروری است که در زمینه تحلیل کتب هنرستان های تربیت بدنی صورت گیرد [۱].

لذا این پرسش کلی برای محقق به وجود آمد که وضعیت کتب درسی تربیت بدنی پایه دهم آموزش و پرورش چگونه است؟

ضرورت و اهمیت تحقیق

تحلیل وضعیت کتب تربیت بدنی پایه دهم آموزش و پرورش هنرستان تربیت بدنی از این جهت مهم است که بینش‌های لازم را برای برنامه‌ریزان و دست اندرکاران طراحی برنامه‌های درسی جهت تدوین برنامه‌های درسی و پوشش دادن حیطه‌ها و برنامه‌های درسی مغفول، فراهم می‌آورد. نتایج این تحقیق می‌تواند ناشران و مولفان را در شناخت وضعیت بهتر ساختار و محتوای کتب تربیت بدنی مقطع دهم هنرستان تربیت بدنی کمک نماید و مدیران و دست اندرکاران تربیت بدنی هنرستان‌ها، هنرآموزان و هنرجویان را در شناخت بهتر و مناسبتر نقاط قوت و ضعف ساختار و محتوای کمی و کیفی کتب انتشار یافته ورزشی یاری رساند و نقطه آغازی برای پژوهش‌های آتی در این زمینه باشد. این مطالعه به دلیل فراهم نمودن زمینه بررسی و آشکارسازی مشکلات کتب تربیت بدنی پایه دهم هنرستان‌ها و نیز توجه به نظر مولفان، هنرآموزان و هنرجویان به عنوان افرادی که صلاحیت قضاوت در مورد محتوا و ساختار کتاب را دارند، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. با توجه به نتایجی که از تحقیق بدست خواهد آمد انتظار می‌رود که مسئولان و مجریان نشر کتب تربیت بدنی و به طور ویژه در مورد کتب پایه دهم هنرستان‌های تربیت بدنی فرایند تحلیل وضعیت محتوا و ساختار را پیش از چاپ کتب در جهت غنی‌سازی اطلاعات به کار گیرند تا به سوی توسعه و تکامل علمی نشر این کتب گام موثری برداشته شود [۲].

مفاهیم و تعاریف واژه‌های تحقیق

کتاب: کتاب یک اثر چاپی صحافی شده است که بیشتر از ۴۹ صفحه داشته باشد و مانند نشریات، تحت یک مجموعه ای از لوح‌های چوبی یا «عنوان ثابت، به صورت دوره‌های منتشر نشود. در تعریف دیگر کتاب را عاجی یا مجموعه‌های از ورق‌های کاغذ، پوست آهو و یا ماده‌های مانند آن، اعم از دستنویس یا چاپی که با معرفی کرده است.

ورزش: ورزش عبارت است از یک فعالیت نهادینه شده که مستلزم کاربرد نیروی جسمانی شدید با استفاده از مهارت‌های جسمانی پیچیده به وسیله شرکت‌کنندگانی است که توسط عوامل درونی و بیرونی تحریک میشوند. در تعریفی دیگر ورزش را یک وسیله تربیتی دانسته‌اند که فرد با توجه به قوانین و مقررات ویژه و استفاده از تکنیکها و تاکتیکهای مختلف به کسب آمادگی‌های ذهنی جسمی و مهارتی پرداخته و برای کسب موفقیت و پیروزی در رقابتهای سازنده شرکت می‌نماید [۳].

ساختار: سازمان درونی یک جمله یا واحدهای دستوری کوچکتر

چگونگی ساختمان چیزی و یا ترتیب اجزا و بخشهای یک جسم

ساختار کتب درسی پایه دهم هنرستان‌های تربیت بدنی: در مطالعه حاضر منظور از ساختار کتب درسی پایه دهم هنرستان‌های تربیت بدنی اجزا و بخشهای مختلف آنها است.

تحلیل محتوا: تحلیل محتوا روش تحقیقی است برای گرفتن نتایج معتبر و قابل تکرار از داده‌های استخراج شده از متن [۳].

مبانی نظری و پیشینه تحقیق

سیر تاریخی تکنولوژی تولید کتاب

تاریخ کتاب با تاریخ خط، کاغذ و چاپ درهم تنیده است؛ پیدایش و تکامل انتشار کتاب تا به امروز شامل سه دوره عمده زیر میباشد:

۱. دوره پیش از چاپ (دستنویس): اگر کتاب را مجموعه‌های از مطالب نوشته شده و به هم پیوسته که از زمانهای سابق در میان بشر متمدن متداول بوده بدانیم، شاید بتوان گفت که تاریخ پیدایش کتاب با خط و ترقی و تکامل دانش و افکار مترقیانه عالم بشری همزمان بوده و به طور کلی این دوره با عملکردهای زیر همراه بوده است:

الف) نوشتن بر روی الواح گلین، سربی و زرین و سیمین در تمدن سومر و عیلام و آشور. سومریان نخستین قومی بودند که از خط در زمینه‌های مختلف تمدن خود سود بردند. شاید با کمی مسامحه بتوان لوحه‌های گلی که در بابل و آشور به دست

آمده را قدیمیترین نوع کتاب دانست، ایرانیان باستان نیز برکتیبه های سنگی و لوحه های گلین می نوشتند. تا اینکه در عصر ساسانیان استفاده از اوراق کاغذ، تقریبا به شکل امروزی، آغاز شد.

ب) نوشتن بر روی برگ درختان تازی و کاذی و صحافی آن با سوراخ کردن و نخ نمودن در هند.

ج) نوشتن بر روی کاغذ از جنس چوب توت در ژاپن.

د) نوشتن بر روی کاغذهایی از جنس مغز درخت تو تا، نارون، پنبه و خیزران در چین، این کاغذها در سال ۱۲۳ ه.ق که صالح بن زیاد در تاشکند تعدادی اسیر چینی میگیرد که کاغذسازی بلد بودند به دنیای اسلام وارد شد [۴].

ه) استفاده از گیاه پاپیروس و بُردی در مصر، که در متون قدیمی و نیز قرآن کریم قرطاس خوانده شده است. اولین کاغذ مرسوم پاپیروس بود، قریب ۲۳ قرن در تمام ممالک متمدن به استثنای چین، کتابها را روی پاپیروس می نوشتند. یونانیان، طومارهای پاپیروس را از مصریان اقتباس و رومیان شیوه و ماده نوشتن را از یونانیان اخذ و بعدها نیز خود از ماده دیگری استفاده کردند.

و) استفاده از پوست، در این دور هها، از ساخت غلطک هایی از جنس چوب و حک حروف بر روی آن و چرخاندن بر روی الواح گلین (در زمان ایران باستان) و یا آغشته کردن به مرکب و غلطانیدن بر روی کاغذ (در زمان چینیان) جهت تکثیر استفاده میشده است [۴].

۲. دوره بعد از چاپ (تولید مکانیکی): راجع به تاریخ کتاب پس از اختراع چاپ، باید از اروپای در حال تحول پس از قرون وسطی شروع کرد. در اروپا تا حدود سده پانزدهم دسترسی به کتاب بسیار دشوار و نسخه های خطی بسیار گران قیمت بود. در صومعه های مسیحی و دیگر مراکز آموزشی که باید کتابخانه می داشتند و به کتاب مراجعه میکردند، کتابها را در گنجینه های مخصوص و در بسته نگاه می داشتند. قیمت کتاب به قدری گران بود که یک جلد کتاب مقدس خطی یا کتاب ادعیه را که مورد احتیاج مسیحیان بود، با یک ملک معاوضه میکردند. طبقه متوسط تا حدود سده پانزدهم به سطحی نرسیده بود که بتواند مالک کتاب باشد، اما سه واقعه فرهنگی، در اروپا روی داد. که سبب تسهیل انتشار کتاب شده و آن را از نظر اقتصادی برای افرادی که میخواستند کتاب داشته باشند، مناسب و نسبتا آسان کردند و کتاب به یکی از اقلام مصرفی جمعی تبدیل شد. این سه پیشرفت عبارتند بود از [۵]:

الف: نوشته شدن بعضی کتابها به زبانهای ملی و بومی بر اثر وقوع جنبشهای سیاسی، فکری و مذهبی؛

ب: فراوان شدن و در نتیجه ارزان شدن کاغذ و پایین آمدن قیمت کتاب؛

ج: اختراع چاپ و عرضه انواع کتابهای چاپی به جامعه

لازم به ذکر است که اولین کتابهایی که چاپ شدند کتابهای مذهبی بودند. اغلب بر این عقیده اند که اولین کتابی که با وسایل مکانیکی چاپ شد، انجیلی بود که در حدود سال ۱۴۵۴، توسط گوتنبرگ با چاپ سربی منتشر شد و به انجیل گوتنبرگ شهرت گرفت.

در سال ۱۷۹۸ نیز روش چاپ سنگی توسط الویز سیفلندر ابتکار شد و لیتوگرافی نام گرفت، که پس از چاپ سربی وارد ایران نیز شد.

۳. تولید دیجیتال کتاب؛ از اواخر دهه ۱۹۷۰ به بعد، فناوری های نشر موجود در کهکشان دیجیتال، بر "فرهنگ کتاب" سنتی تأثیر گذاشته اند. نه تنها تولید رایانه های از حروف چینی سنتی در نظر کتابهای کاغذی پیش افتاده است، بلکه اکنون نوشتن کتاب به صورت مستقیم در رایانه و انتشار آن در فضای سایبر نیز به شکل کتابهای الکترونیک بیش از پیش معمول شده است. گسترش فناوری واژه پرداز به رشد انتشار به اصطلاح رومیزی منجر شد. امروزه تقریبا هر کسی میتواند بر روی رایانه خود کتاب، خبرنامه یا مجله درست کند و نشریه خود را با سرعت نور به هر جایی ارسال کند. در واقع طرفداران اولیه رایانه های

کاری، احتمال نایل آمدن به دنیای بدون کاغذ را پیشبینی می‌کردند. شگفت این که آسانی کپی کردن، پرینت گرفتن و انتقال و ارسال چاپی که به وسیله فناوری دیجیتال مهیا شده است، منجر به تقاضای بیشتر برای کاغذ شده است نه تقاضای کمتر.

کتاب به عنوان وسیله ارتباطی

خط و چاپ، ایجاد دو شیوه و دو نظام دگرگون‌ساز در انباشت، انتقال و بازیافت اطلاعات است. اختراع خط، نوع جدیدی از ارتباط را که ارتباط غیرمستقیم نامیده میشود، به وجود آورد و سنت شفاهی به سنت کتبی تغییر یافت و با اختراع چاپ، سنت کتبی تقویت و بر دامنه، ابعاد، سرعت و امکانات آن افزوده شد. به عبارت دیگر، خط بین فرستنده و مخاطب، واسطه انتقال پیام گردید و مبادله افکار را از ارتباط مستقیم، بین‌باز ساخت و به هر فرد، اجازه داد با فرد یا افراد دیگر وارد گفتگو شود. در نتیجه کتاب، به عنوان ساده‌ترین و کارآمدترین رسانه ارتباطی و اطلاعاتی میان جهان دانش و معرفت و عالم بشریت پدیدار شد. و با رشد و پیشرفت فرهنگ و تمدن، کتاب به بهترین رسانه برای مجموعه‌های کامل و جامع اطلاعات در هر حوزه‌ای تبدیل شده و ابزار مؤثر انتقال فکر، فرهنگ و دانش شد [۶].

مواد برنامه‌های تربیت بدنی و ورزش در مدارس

در ارتباط نمی‌توان به طور قاطع اظهار نظر کرد و فعالیت‌ها و برنامه‌های با مواد و عناصر تشکیل دهنده برنامه تربیت بدنی و ورزش یکنواخت و یکسانی را برای تمام مدارس، در دوره‌های تحصیلی مختلف در سطح کشور ارائه داد. علت این امر را میتوان در چند مورد زیر بیان کرد:

نگرش دانش‌آموزان و والدین آنها نسبت به برنامه‌های تربیت بدنی و ورزش متفاوت است. عده‌ای فعالیت‌های تربیت بدنی در ساعات آموزشی را نوعی تفریح و سرگرمی می‌دانند و معتقدند که فعالیت‌های ورزشی برای گذراندن اوقات فراغت و تفریح در برنامه مدارس گنجانده شده است. عده‌ای دیگر از دانش‌آموزان و والدین آنها به نقش سالمسازی و بهداشتی تربیت بدنی آگاه‌اند و معتقدند که فعالیت‌های تربیت بدنی بهترین وسیله برای تربیت جسم و روان است و با این دیدگاه در کلاس‌های تربیت بدنی به فعالیت می‌پردازند. گروهی از دانش‌آموزان با هدف قهرمان شدن و عضویت در تیم‌های ورزشی مدرسه و کسب عنوان‌های قهرمانی در فعالیت‌های ورزشی شرکت می‌کنند. تعدادی از دانش‌آموزان معلول یا بیمار، به منظور بهبود بیماری و بازپروری جسمی، تمایل به شرکت در فعالیت‌های ورزشی دارند و بالأخره، گروهی از دانش‌آموزان نیز هیچگونه تمایلی به شرکت در فعالیت‌های ورزشی ندارند. اینگونه افراد بیشتر تحت تأثیر نگرش منفی والدین خود قرار دارند و به اشتباه معتقدند که شرکت در فعالیت‌های ورزشی باعث رکود و افت تحصیلی آنان خواهد شد. آموزشگاه‌ها و مدارس در در سراسر کشور دارای امکانات، تأسیسات و تجهیزات ورزشی یکسان نیستند؛ بنابراین، هر مدرسه و آموزشگاه با توجه به وضعیت و امکانات خود، هدف‌هایی دست‌یافتنی در برنامه فعالیت‌های تربیت بدنی و ورزشی در نظر می‌گیرند و اجرا می‌کنند [۶].

عوامل مؤثر در طراحی برنامه‌های تربیت بدنی در مدارس

عوامل و عناصر مهمی وجود دارند که به طور مستقیم و یا غیرمستقیم در طراحی برنامه‌های تربیت بدنی در سطح مدارس مؤثر هستند. این عوامل به چهار دسته اصلی زیر تقسیم میشوند:

عوامل شخصی و گروهی: این عوامل شامل خصوصیات و ویژگی‌های رشدی، سطح بهداشت، علایق و تمایلات، ظرفیتها و استعدادها و نیازهای عمومی دانش‌آموزان هست.

عوامل محیطی: شامل وسایل و تجهیزات، امکانات، فضاهای ورزشی در دسترس، نیروی انسانی واجد شرایط و بودجه است.

نیازهای اجتماعی: که در برگیرنده عواملی همچون نگرش والدین و خانواده‌ها در مورد برنامه تربیت بدنی،

وضعیت اقتصادی اجتماعی افراد و اولویت‌بندی در برنامه‌ها براساس نیازها است. [۷]

عوامل غیر مدرسه‌ای: که شامل تبلیغات مجلات و رسانه‌ها، نقش سازمان‌های ورزشی، اهداف آموزشی و مقررات و سیاست‌های آموزش و پرورش در مورد برنامه‌های تربیت بدنی در مدارس است.

کلیه عوامل فوق ارتباط نزدیکی با یکدیگر داشته و در امر برنامه‌ریزی و اجرای برنامه‌های تربیت بدنی در مدارس دخالت دارند. زمانی برنامه‌های تربیت بدنی در مدارس به طور قابل قبول اجرا خواهد شد که اثرات هر یک از این عوامل را در هر بخش از برنامه‌ریزی و اجرا بررسی و پیش‌بینی شوند و تحت کنترل درآیند [۷].

برنامه مواد یک جلسه تدریس درس تربیت بدنی

یکی از وظایف مهم معلمان تربیت بدنی تهیه طرح درس به صورت روزانه، هفتگی، ماهانه و ... هست. از جمله مهم‌ترین این طرح‌های درس، طرح درس یک جلسه تمرین هست. برنامه‌های تدریس تربیت بدنی به دلیل ماهیت عمدتاً در فضاها و اماکن ورزشی روباز در مدارس و بعضاً در سالن‌های سرپوشیده ورزشی انجام می‌شود. اصول برنامه‌ریزی برای یک جلسه تدریس درس تربیت بدنی، چه در فضاهای روباز و چه در اماکن ورزشی سرپوشیده، برای تمام کلاس‌های تربیت بدنی در مقاطع تحصیلی مختلف مشابه است. تنها اختلاف در محتوای مواد مورد تدریس، شیوه آموزشی و تقسیم بندی زمان برنامه هاست که در منابع مربوطه به آنها اشاره شده است [۷].

وضعیت جهانی درس تربیت بدنی در مدرسه‌ها

در یکی از ایالت‌های غربی کشور کانادا در برنامه آموزشی سال ۱۹۹۴ دوره آمادگی تا پایان دوره متوسطه، ۱۰ درصد از حداقل مجموع ساعت‌های موجود در برنامه تحصیلی برای کلاس‌های چهارم تا دهم، به درس تربیت بدنی اختصاص داشت. در تحقیقات نتایج به دست آمده حاکی از آن است که ۸ / ۹۷ درصد از مدرسه‌های ابتدائی، در برنامه تحصیلی خود درس تربیت بدنی قرار نداده و بعضی از معلمان دوره ابتدائی، درباره درس تربیت بدنی هیچ گونه آموزشی ندیده‌اند.

در کشورهای غرب اروپا نیز، بین وضعیت آرمانی (ایده آلی) و عملی شدن رهنمودها، اختلاف قابل توجهی مشاهده می‌شود. در کشور انگلستان و ولز یک بررسی ملی ۱۹۹۹ نشان داد که برنامه زمان بندی تحصیلی، مشخص کننده آن زمان درس تربیت بدنی نیست که در مدرسه‌ها اعلام می‌شود؛ زیرا بیشتر آموزگاران ثابت کلاس‌ها از انتخاب این درس برای تدریس خودداری می‌کنند؛ و هنگامی که کار مهمتر یا کار دیگری دارند، آن را نادیده می‌گیرند.

بررسی جایگاه درس تربیت بدنی در کشورهای اروپایی نیز نشان داد که اهمیت تربیت بدنی زیاد نیست. در سرتاسر اروپای شرقی و مرکزی، تحولات سیاسی و اجتماعی سبب شد تا بار دیگر، محتوا و مضامین در تربیت بدنی، با جهت‌گیری‌های چون عقاید انسان دوستی، دموکراسی و آزادی خواهی مطرح شود. با وجود حمایت دولت از رشته تربیت بدنی، به عنوان یک موضوع آموزشی ضروری در برنامه تحصیلی، شواهد مطلوبی در تعدادی از کشورها دیده نشده است [۵].

در کشور لهستان، آگاهی کمی در سطح جامعه وجود دارد، همچنین هدف‌ها و مقاصد درس تربیت بدنی در مدرسه‌ها را مسئولان آموزش ملی مشخص نکرده‌اند، به طوری که ممکن است به حذف این درس از برنامه تحصیلی یا تبدیل آن به به فعالیت‌های ورزشی رایج بی‌انجامد.

در کشور روسیه، به دلیل فقدان سالن های ورزشی، امکانات و تجهیزات مناسب و کمبود حمایت های مالی به نظر می رسد که درس تربیت بدنی موقعیت خوب و مناسبی ندارد. در کشور های مختلف مانند نروژ، پرتغال، قبرس و درس تربیت بدنی در سیستم آموزشی شرایط مطلوبی ندارد و در گروه موضوع های آموزشی غیر دانشگاهی قرار دارد. در کشورهای آسیایی و بخصوص خاورمیانه وضع از این هم بدتر است و در کشورهای نظیر هند، قطر و کویت در خیلی از مواقع درس تربیت بدنی تعطیل است یا به راحتی، این کلاس برای موضوع های دیگر آموزشی است، به ویژه هنگام شروع امتحان ها و در پایان هر ترم یا سال تحصیلی. در مالزی، گرایش بیشتری به محتوای درس های ذهنی مانند زبان، علوم و ریاضیات وجود دارد و درس تربیت بدنی را معلمان غیر تخصصی و دوره ندیده در این رشته تدریس می کنند، به ویژه در دوره ابتدایی و سال اول دوره راهنمایی تحصیلی.

اگر چه ترسیم خوبی از درس تربیت بدنی نشده بود، می توان نتیجه گرفت که دنیا نسبت به این درس و اهمیت آن در برنامه درسی مدرسه ها، حساس شده است. در سال های اخیر تلاش هایی که مؤسسات معتبر علمی در گوشه کناردنیا کرده اند مؤید این مدعاست که درس تربیت بدنی جایگاه خود را خواهد یافت [۶].

تحقیقات داخلی

محسن حلاجی (۱۳۹۶)، در تحقیقی با عنوان تحلیل وضعیت کتاب تربیت بدنی در مدارس، یافته های نقد را از دو منظر امتیازات و کاستی های شکلی و محتوایی ارائه داد، امتیازات شکلی در حد مطلوبی ارزیابی شد. برخی از امتیازات محتوایی شامل: چینش مطالب در قالب بخش ها و فصول برای ایجاد نظم منطقی، انسجام درونی مطالب در درون فصول، درج منابع در انتهای هر بخش، تطابق محتوای فصل ها با سرفصل های برخی از دروس دانشگاهی. کاستی های شکلی شامل: جذابیت کم روی جلد، بیان مبهم هدف اصلی اثر، نبود پیشگفتار. خلاصه فصل و بخش می شود. کاستی های محتوایی شامل: نداشتن ایده کلی و مدل ساختاری و محتوایی، ارجاعات ناکافی، فقدان ارائه تصویری جامع از مولفه های درس تربیت بدنی، بی توجهی نسبی به اشاره به نظریه های علمی موج ود، ناهمخوانی محتوای کتاب با سرفصل یک درس مشخص.

جواد زرگانی (۱۳۹۴)، نتایج پژوهش نشان داد که کتب درسی مقطع دوم هنرستان تربیت بدنی از دیدگاه معلمان از هر سه بعد محتوایی ($t = 41/41$)، ساختاری ($t = 2/87$) و صوری ($t = 2/40$) به طور معنی داری در وضعیت مناسبی قرار دارند.

ایزدپرست (۱۳۹۳)، در تحلیل محتوای کتابهای روش تحقیق در حیطه تربیت بدنی و علوم ورزشی به این نتیجه دست یافت که اغلب کتابها مطابق سرفصل ها نبوده و یک کتاب ۳ بار ترجمه شده بود. اغلب کتابهای این حوزه ترجمه بوده و تنها ۳ کتاب از ۱۴ کتاب تالیف بودند.

در رشته تربیت بدنی و علوم ورزشی در داخل و خارج کشور چندین مطالعه به بررسی تحلیل محتوای از دیدگاه های رؤسای سازمان تربیت بدنی (قاسمی و همکاران، ۱۳۹۱)، مدیریت اجرا و سرفصل دروس

(امینیان رضوی و همکاران، ۱۳۹۰)، مجلات علمی پژوهشی (عسگری، الهی و پورسلطانیزندی، ۱۳۹۳؛ عسگری، الهی و پورسلطانی، ۱۳۹۱؛ شریفی، میرداریجانی و عسگری، ۱۳۹۱؛ عسگری، الهی و پورسلطانی، ۱۳۹۰؛ قاسمی و همکاران، ۱۳۸۹؛ تپهرشی، ۱۳۸۹؛ عیدی و همکاران، ۱۳۸۶؛ شلیبری، ۲۰۱۰؛ وارنینگ و همکاران، ۲۰۰۹؛ پرداخته اند با این حال مطالعه در زمینه تحلیل محتوای کتب دانشگاهی تربیت بدنی و علوم ورزشی کمتر صورت گرفته است (ایزدپرست، ۱۳۹۳؛ قاسمی و رحمانی، ۱۳۹۲؛ رضی، ۱۳۸۸) بخصوص این که در زمینه تحلی ل محتوای کتب هنرستان های تربیت بدنی تا به حال مطالعه ای صورت نگرفته است [۷].

بحث و نتیجه‌گیری

کتاب درسی در نظام آموزشی یک رسانه مهم برای یادگیری می باشد. از آنجا که کتاب درسی یکی از پراهمیت ترین و رایج ترین مراجع و منابع یادگیری در نظام آموزشی کشور محسوب می شود، بنابراین این کتب به عنوان منابع دروس رشته های مختلف تحصیلی نقش مهمی در تحقق اهداف آموزشی و تربیتی نظام آموزش ایفا می کنند. برای توسعه حیطه تربیت بدنی به عنوان یکی از محورهای توسعه کشور لازم است که در هر یک از رشته ها و گرایش های مربوطه مطالعات و پژوهش های مناسبی صورت پذیرد. سالانه کتاب های متعددی در حیطه تربیت بدنی منتشر یا تجدید چاپ می شوند و سالانه هزینه های زیادی صرف تألیف، ترجمه، چاپ و توزیع این دسته منابع در سراسر کشور می شود. لذا برای بهبود بهره‌وری از این سرمایه گذاری ملی و موثر در توسعه کشور باید مطالعه و بررسی روی آن را در اولویت قرار دارد. بر این اساس این پرسش کلی برای محقق ایجاد شد که وضعیت کتب درسی پایه دهم رشته تربیت بدنی چگونه است؟

وضعیت صوری کتب تربیت بدنی پایه دهم آموزش و پرورش چگونه است؟ با توجه به این فرضیه پیشنهاد می شود که برای قابل فهم کردن محتوای متنی کتابها بهتر است از عناصر گرافیکی استفاده شود، چرا که استفاده از عناصر گرافیک در کتابهای درسی بر ای عینیت بخشیدن به اطلاعات متنی، یادگیری فراگیران را افزایش می دهد. بنابراین با توجه به نقش گرافیکی باید از طراحان متخصص در حوزه تدوین کتابهای درسی تربیت بدنی استفاده گردد. هم چنین گردد با توجه به نقش الگوی کتاب درسی برای دانش آموزان و نیز دستیابی به تالیفی همه جانبه، بهتر است کتاب های درسی چند مولف داشته باشند.

وضعیت ساختاری کتب تربیت بدنی پایه دهم آموزش و پرورش چگونه است؟ با توجه به این سوال پیشنهاد می شود پژوهش های گسترده ای در مورد معیار های تالیف و تدوین کتابهای درسی هنرستان های تربیت بدنی صورت گیرد تا می توان برخی ویژگی های مشترک را در قالب یک الگوی انعطاف پذیر و نوعی وحدت ساختار به کتاب ها داده شود، و در اختیار ناشران و مطابق با این استانداردها منتشر شوند و در اختیار هنرستان ها قرار گیرند.

وضعیت محتوایی کتب تربیت بدنی پایه دهم آموزش و پرورش چگونه است؟ نسبت به نتایج این فرضیه پیشنهاد می شود محتوای کتاب درسی بایستی بتواند به تسهیل، تعمیق و تحکیم پروسه یادگیری بپردازد. و همچنین به شکل ظاهری و قالب کتاب و طرح روی جلد، رنگها، صفحه آرایبی، فضاها، خالی، عکسها، نمودارها و اندازه حروف که نقش مهمی در جذب مخاطب برای مطالعه ایفا می کند، توجه بیشتری شود.

منابع

- ۱ - احسانی، محمد (۱۳۸۳) برنامه درس تربیت بدنی در مدارس، انگلستان نشریه زیور ورزش، اداره کل تربیت بدنی، معاونت تربیت بدنی و تندرستی وزارت آموزش و پرورش سال پنجم شماره ۲۶، ص ۳۰.
- ۲ - اسماعیلی، محمدرضا (۱۳۸۳) مطالعه تطبیقی برنامه درس تربیت بدنی دوره ابتدائی ایران با کشورهای منتخب جهان و ارائه الگو، رساله دکتری، مدیریت تربیت بدنی و ورزش، دانشکده تربیت بدنی دانشگاه تربیت معلم تهران
- ۳ - اکرامی، محمود (۱۳۸۲) اصول ارتباط جمعی مشهد نشر ایوار، ص: ۱۴۴-۱۴۲
- ۴ - امانی طهرانی محمود (۱۳۸۹) مدیرکل دفتر تألیف کتب درسی ابتدایی و متوسطه نظری سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی، بررسی محتوای آموزشی و پرورش، تصویب سال ۱۳۸۶.

ششمین همایش ملی تحقیقات میان رشته‌ای در مدیریت و علوم انسانی

محل برگزاری: تهران

۳۱ اردیبهشت ۱۴۰۲

- ۵- امانی غفور؛ آذرنوید فریده (۱۳۸۰) کتابخانه‌های مدارس و نقش آنها در ایجاد عادت به مطالعه در دانش آموزان، اردبیل: انتشارات تراز، ص ۲۸-۵.
- ۶ - امیری، دوماری، محمد (۱۳۹۲)، روش های آموزش تربیت بدنی، انتشارات خدمات فرهنگی کرمان، چاپ دوم
- ۷- انصاریان فهیمه؛ دبستانی رامبد (۱۳۸۹)، تحلیل محتوای کتاب دین و زندگی فصلنامه کتاب، ص ۱۰۳-۱۱۵.